

ΗΘΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Αναστενάρια

Κάθε χρόνο στο Δημοτικό Διαμέρισμα Αγία Ελένη του δήμου Σκουτάρεως, κατά τον εορτασμό των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης (21 Μαΐου), αναβιώνει το πανάρχαιο έθιμο των Αναστεναρίων. Τα «Αναστενάρια» έχουν εξαιρετικό ενδιαφέρον καθώς έχουν διασωθεί αυτούσια και «ζωντανά» μέχρι σήμερα όλα τα λατρευτικά στοιχεία της αρχαιότητας. Το έθιμο αντλεί την καταγωγή του από τα απομακρυσμένα χωριά της Ανατολικής Θράκης. Η γιορτή διατηρεί μέχρι σήμερα τα στοιχεία της προχριστιανικής καταγωγής της, αν και με το πέρασμα του χρόνου γίνεται προς τιμήν των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης.

Η τελετή αρχίζει την παραμονή της εορτής (20 Μαΐου) με τη θυσία του ζώου (κουρμπάνι). Το ζώο που προορίζεται για θυσία είναι πάντοτε αρσενικό μονού αριθμού χρόνων. Λέγεται μάλιστα ότι ακολουθεί μόνο του τα όργανα ως τον τόπο της θυσίας. Ταυτόχρονα γίνεται και η μεταφορά των εικόνων από την εκκλησία στο κονάκι. Εκεί τελείται η αγρυπνία και ταυτόχρονα γίνεται η προετοιμασία των μυστών για την οιστροπληξία, που κορυφώνεται την επόμενη ημέρα, παρέχοντας τη δυνατότητα της πυροβολίας και εξασφαλίζοντας στους πιστούς την ακαΐα. Το πρωί της 21ης Μαΐου οι Αναστενάρηδες μεταφέρουν τα αναστενάρια κωδωνοφόρα

εικονίσματα και τα εναποθέτουν στο αγίασμα. Πρόκειται για ένα τόπο ιερό που βρίσκεται μέσα στο άλσος. Οι εικόνες αυτές, οι «χάρες», όπως τις αποκαλούν οι Αναστενάρηδες, εικονίζουν τους Αγίους Κωνσταντίνο και Ελένη και όπως υποστηρίζουν είναι αυτές που τους δίνουν την ικανότητα να βαδίσουν στην πυρά. Το απόγευμα της 21ης Μαΐου τελείται η πρώτη πάνδημος πυροβολία. Η ιερή φωτιά ανάβεται από συγκεκριμένο μύστη, που κατέχει το προνόμιο του λειτουργήματος αυτού από προγονική κληρονομιά. Όταν σχηματισθεί η θράκα, ειδοποιούνται οι Αναστενάρηδες που φτάνουν σε πομπή και αρχίζουν τον κυκλικό χορό γύρω από τη φωτιά κρατώντας τις ιερές εικόνες. Ο ήχος της λύρας και του νταουλιού είναι διαρκώς παρών καθώς ο χορός περνά πάνω από τα αναμμένα κάρβουνα.

Οι σημερινοί Αναστενάρηδες στην πλειοψηφία τους είναι απόγονοι προσφύγων που οι παππούδες και οι πατεράδες τους ήρθαν εδώ από την περιοχή των Σαράντα Εκκλησιών, κυρίως όμως από το χωριό Κωστή στα παράλια του Εύξεινου Πόντου και από την Αγαθούπολη της ΒΔ Θράκης, μετά την Μικρασιατική Καταστροφή. Το γεγονός της ακαΐας προσελκύει πάρα πολύ κόσμο, όχι μόνο απλούς θεατές, αλλά και επιστήμονες ερευνητές.

Κετσέκια

Δρώμενο:

Πρόκειται για ένα λαϊκό δρώμενο της Αποκριάς που γίνεται στο χωριό Ποντισμένο. Το χωριό αυτό αποτελεί ένα από τους παλιότερους τόπους μόνιμης εγκατάστασης των Τσιγγάνων ΡΟΜ. Εκεί μάλιστα έχει επιβιώσει έως τις μέρες μας ο πιο αρχέγονος ίσως τύπος λύρας του ελλαδικού χώρου (οι ντόπιοι το ονομάζουν “γκίκα”). Πρόκειται για μια εξαιρετικά αδρή και “πρωτόγονη” κατασκευή στην οποία ως χορδές χρησιμοποιούνται πλέον σύρματα από φρένα μοτοσικλέτας. Τα “Κετσέκια” του Ποντισμένου είναι έθιμο το οποίο δεν συναντάται σε κανένα άλλο μέρος της Ελλάδας.

Γερακίνα

Κάθε χρόνο τον Σεπτέμβρη η Νιγρίτα διοργανώνει τα Γερακίνα, εκδηλώσεις προς τιμή της θρυλικής

Γερακίνας, συνδυάζοντας την παραδοσιακή με τη σύγχρονη δημιουργία. Η πρώτη μέρα της εκδήλωσης (1-9-2007) είναι αφιερωμένη στην αναπαράσταση του παραδοσιακού δρώμενου και συνεχίζεται με πλούσιο γλέντι και παραδοσιακά φαγητά. Η Γερακίνα ήταν υπαρκτό πρόσωπο και η ιστορία της μας είναι γνωστή όχι μόνο μέσα από το έθιμο που την αναπαριστά αλλά και μέσα από το γνωστό, ομώνυμο, δημοτικό τραγούδι. Η Γερακίνα ήταν ξακουστή για την ομορφιά της. Γεννήθηκε στο μαχαλά 'Τσακαλάδες' της Νιγρίτας το 1854 που η πόλη ήταν ακόμα στα χέρια των Τούρκων. Στα 16 της ερωτεύεται τον Τριαντάφυλλο Γκοστίνο. Στις 6 Αυγούστου του 1870 όμως, γλίστρησε στο πηγάδι της συνοικίας όπου είχε πάει να πάρει νερό. Έπεσε μέσα και, παρά τις προσπάθειες όλων, αρκετές ώρες αργότερα ανασύρθηκε νεκρή από τον αγαπημένο της που κατέβηκε ως τον πυθμένα του πηγαδιού με σκοινί. Όλη η Νιγρίτα έκλαψε τη μυριστόλιστη Γερακίνα και τη συνόδεψε στην τελευταία της κατοικία. Ανάμεσά τους θα ήταν και ο εμπνευστής του γνωστού τραγουδιού που μέχρι σήμερα μας αφηγείται την ιστορία της:

"Κίνησε η Γερακίνα
για νερό κρύο να φέρει.
Κι έπεσε μεσ' το πηγάδι
κι έβγαλε φωνή μεγάλη.
Κι έτρεξε ο κόσμος όλος
κι έτρεξα κι εγώ καημένος.
Γερακίνα, θα σε βγάλω
και γυναίκα θα σε πάρω."

Κλειδωνας

Η αναβίωση του εθίμου του Κλειδωνα στη Νέα Τυρολόη Σερρών διοργανώνεται στις 23 και 24 Ιουνίου και έχει ρίζες που ανάγονται στις αρχαίες μαντικές πρακτικές.

Την παραμονή του Αγίου Ιωάννη στις 23 Ιουνίου ανύπανδρες κοπέλες μαζευόταν και έριχναν η κάθε μια από ένα προσωπικό μεταλλικό αντικείμενο σε ένα δοχείο με νερό. Το νερό του δοχείου το είχαν πάρει πρωτύτερα από την βρύση του χωριού και κατά την τελετή της λήψης δεν έπρεπε να μιλήσουν (έπαιρναν το αμίλητο νερό), σκεπάζανε το δοχείο με ένα κόκκινο πανί και το άφηναν ολονυκτίς σε ανοικτό χώρο κάτω από το φως των αστεριών.

Στις 24/6 του Αγίου Ιωάννη συναθροίζοταν εκ νέου και η γηραιότερη του χωριού έβγαζε από το νερό τα μεταλλικά αντικείμενα και προφήτευε τα μελλούμενα ως προς το γάμο που θα έκαναν και την οικογένεια που θα αποκτούσαν οι κοπέλες. Ακόμη ανάβανε μια μεγάλη φωτιά και κάνοντας ζευγάρια αγόρια με κορίτσια πηδούσαν πάνω από την φωτιά, έτσι ήταν μια ευκαιρία να γνωριστούν μεταξύ τους γιατί τότε οι κοπέλες δεν είχαν πολλές ελευθερίες και πιθανών με τον τρόπο αυτό να βρίσκανε τους μέλλοντες συζύγους τους.

Γυναικοκρατία

Γνωστό είναι σε όλη την Ελλάδα το έθιμο της γυναικοκρατίας που αναβιώνει στα χωριά της Μονοκκλησιάς και της Άνω Καμήλας του δήμου Καπεταν Μητρουσιού. Πλήθος επισκεπτών, έλληνες και ξένοι, καταφθάνουν κάθε χρόνο στις 8 Ιανουαρίου προκειμένου να παρακολουθήσουν από κοντά τις νέες «Αμαζόνες», που έστω και για μία ημέρα παίρνουν στα χέρια τους την εξουσία από τους άνδρες του χωριού. Το έθιμο έφεραν οι Θράκες πρόσφυγες. Ονομάζεται και γιορτή της «Μπάμπως» ή «Μπάμπω γκιονού», καθώς και «Βρεξούδια», γιατί εκείνη τη μέρα καταβρέχουν όσους άνδρες θα τολμήσουν να βγούνε από το σπίτι. Κατά την εξέλιξη του δρώμενου, όλες οι γυναίκες του χωριού, ντυμένες με παραδοσιακές στολές, κατευθύνονται στο «κονάκι» της Μπάμπως, της γεροντότερης γυναίκας, για να την τιμήσουν. Θεωρούν πως στο πρόσωπο της Μπάμπως βρίσκει την καλύτερη και διαρκέστερη έκφραση η έννοια της μητρότητας.

Τα παλιά χρόνια η γεροντότερη γυναίκα, ήταν αυτή που εκτελούσε και χρέη μαμής βοηθώντας να έρθουν

στον κόσμο ανθρώπινες ζωές. Μετά την τιμητική τελετουργία προς το πρόσωπό της, ξεκινά ένα μεγάλο λαϊκό γλέντι, με τη συνοδεία τοπικών παραδοσιακών μουσικών σχημάτων αλλά και πολλών εκλεκτών εδεσμάτων της παραδοσιακής θρακιώτικης κουζίνας. Το έθιμο αναβιώνει και στα χωριά Λιβαδιά του δήμου Κερκίνης και Νέα Πέτρα του ΔήμουΝ. Ζίχνης.

Κουρμπάνι

Δρώμενο:

Πρόκειται για ένα πανάρχαιο έθιμο που αναβιώνει στην Αγγίστα και ο πυρήνας του βασίζεται στην έννοια της θυσίας στον άγιο του χωριού. Με τον τρόπο αυτό οι κάτοικοι της περιοχής επιχειρούσαν να εξευμενίσουν τον άγιο τους, για το καλό των ίδιων και του χωριού. Ανήμερα της γιορτής του Αϊ - Γιάννη σε ειδικά διαμορφωμένο χώρο, κοντά στην εκκλησία από την παραμονή σφάζουν το μοσχάρι, το κρέας του οποίου βράζουν σε μεγάλα καζάνια όλη τη νύχτα. Την επόμενη ημέρα μετά τη θεία λειτουργία και αφού πρώτα ο ιερέας ευλογήσει τους πιστούς, το εκκλησίασμα κατευθύνεται στην αίθουσα για να γευτεί το μοσχαρίσιο κρέας που προσφέρεται μαγειρεμένο με πλιγούρι.

Δρακοκτονία

Ιστορία - Προέλευση:

Η παράδοση αναφέρει ότι στο Νέο Σούλι υπήρχε ένα θηρίο (δράκος) που εμπόδιζε τη ροή των νερών που βρισκόταν ψηλά στη πηγή και τα απελευθέρωνε, αφού πρώτα κάθε χρόνο του προσφέρονταν με κλήρο για φαγητό ένας κάτοικος του χωριού. Κάποια χρονιά ο κλήρος έπεσε στη βασιλοπούλα του χωριού. Όταν ήρθε η στιγμή για να προσφερθεί η βασιλοπούλα θυσία στον δράκο, στον τόπο του μαρτυρίου, παρακάλεσε τον θεό να την σώσει. Τότε εμφανίστηκε ο Άγιος Γεώργιος πάνω στο άλογό του έχοντας στα χέρια του σταυρό και κοντάρι και φόνευσε τον δράκο. Στις ευχαριστίες τις βασιλοπούλας ο Άγιος Γεώργιος το μόνο που τις ζήτησε σαν χάρη ήταν το να χτίσει εκκλησία μέσα στο χωριό.

Δρώμενο:

Από τη μέρα που έγινε το θαύμα του Αγίου Γεωργίου μέχρι και σήμερα κάθε χρόνο τη μέρα της εορτής της μνήμης του, γίνεται αναπαράσταση της “Δρακοκτονίας”. Δύο μαυροφορεμένες κοπέλες οδηγούν την βασιλοπούλα στο χώρο της θυσίας στη πλατεία του χωριού όπου γίνεται και το πανηγύρι για τη θυσία. Σε μικρή απόσταση βρίσκεται τοποθετημένο ένα ομοίωμα του “δράκου”. Μετά από λίγη ώρα καταφτάνει ο Άγιος Γεώργιος καβάλα πάνω σε λευκό άλογο κρατώντας το κοντάρι του. Φονεύει τον δράκο, σώζει τη βασιλοπούλα και ελευθερώνει τα νερά. Ακολουθεί λαϊκό γλέντι με χορό, κρασί και παραδοσιακά φαγητά.

Ντερβένες

Δρώμενο:

Την τελευταία Κυριακή της Αποκριάς στην Πρώτη, αναβιώνει το έθιμο της “Ντερβένας” (Πυρολατρείας). Αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της παράδοσης των κατοίκων της Πρώτης με ρίζες που χάνονται στο βάθος του χρόνου. Ξεκινά περίπου δύο μήνες πριν, με την συγκέντρωση πουρναριών από κάθε συνοικία ξεχωριστά.

Στόχος αποτελεί το ποια συνοικία θα πραγματοποιήσει την μεγαλύτερη “Ντερβένα”. Το βράδυ της τελευταίας Κυριακής της Αποκριάς, με τη συνοδεία μουσικών παραδοσιακών οργάνων οι κάτοικοι της Πρώτης και των γύρω περιοχών περιοδεύουν στις συνοικίες και ανάβουν μια - μια τις φωτιές (ντερβένες). Το έθιμο συμβολίζει το κάψιμο των παθών, του μίσους, της κακίας και της εχθρότητας των ανθρώπων. Η

κορύφωση της εκδήλωσης γίνεται στην κεντρική πλατεία του χωριού με χορούς, άφθονο κρασί, πίττες και παραδοσιακά σαρμαδάκια.

Καλόγερος

Ιστορία - Προέλευση:

Πρόκειται για ένα έθιμο το οποίο προέρχεται από την Ανατολική Ρωμυλία και αφορά τη γονιμότητα της γης. Αναβιώνει στην Αγία Ελένη τη Δευτέρα της Τυρινής και το μετέφεραν εκεί οι κάτοικοι του χωριού από το Κωστί της Αγαθούπολης. Στο έθιμο αυτό συμμετέχουν μόνο άνδρες με κορυφαίο πρόσωπο του δρώμενου τον “Καλόγερο”. Αναπόσπαστο στοιχείο στην αμφίεσή του αποτελεί μία “σφούγκα”. Πρόκειται για πάνα παραδοσιακού φούρνου την οποία παραδίδει τελετουργικά στον “Καλόγερο” ο Αρχιαναστενάρης. Ο “Καλόγερος”, λέει η παράδοση, πέθανε και μετά από λίγα λεπτά αναστήθηκε μόλις τον ρίξανε στο νερό.

Δρώμενο:

Ξεκινά το πρωί της Δευτέρας της Τυρινής με τους “αγερμούς”. Ο “Καλόγερος”, είναι ντυμένος με προβιές, νεροκολοκύθα στο κεφάλι του, πιπεριές στην κορυφή του. Συνοδεύεται από τον “Βασιλιά”, και από συνοδεία παραδοσιακών οργάνων. Όλοι μαζί χτυπούν τις πόρτες του χωριού. Οι νοικοκυρές υποδέχονται τη πομπή ρίχνοντάς τους σπόρους ενώ ο “Καλόγερος” με τη “σφούγκα” του σταυρώνει την είσοδο, ο “κουρέας” ξυρίζει τους νοικοκύρηδες, τους εύχεται καλή σοδιά και το “Βασιλόπουλο” τους προσφέρει ένα ποτήρι κρασί. Το απόγευμα η πομπή με κάρο καταλήγει στη πλατεία του χωριού αφού πρώτα άνδρες με χοντρά ξύλα στα χέρια “χτυπούν” το νερό που βρίσκεται στην άκρη του δρόμου βρέχοντας τη συνοδεία. Το δρώμενο τελειώνει με το εικονικό όργωμα της πλατείας και τη σπορά.

Παραδοσιακή Πάλη

Ιστορία - Δρώμενο:

Η παραδοσιακή πάλη είναι άμεσα συνδεδεμένη με τα πανηγύρια. Τέτοια πανηγύρια γίνονται: Στη Σκοτούσσα (ξεκινά στις 8 Σεπτεμβρίου, ανήμερα της γιορτής των γενεθλίων της Θεοτόκου), στο πανηγύρι στον οικισμό “Πύργος” της Μαυροθάλασσας (παραμονή της Αγίας Μαρίνας 16 - 17 Ιουλίου), στο Πανηγύρι της Ηράκλειας (τέλος Αυγούστου), της Νιγρίτας (Αγ. Αθανασίου Νιγρίτας: 2 Μαΐου - Αγίου Θωμά Νιγρίτας: Κυριακή μετά το Πάσχα - Ιωάννου του προδρόμου Φλάμπουρου: 24 Ιουνίου - Αγ. Γεωργίου Ανθής: 23 Απριλίου - Αγ. Παντελεήμονα Θερμών: 27 Ιουλίου - Ζωοδόχου Πηγής Τερπνής: Παρασκευή μετά το Πάσχα) καθώς και στο Σκούταρι.

Εκεί ο επισκέπτης μπορεί να συναντήσει τους τελευταίους παραδοσιακούς παλαιστές, τους “πεχλιβάνηδες”. Οι αθλητές, πριν ξεκινήσουν τον αγώνα, φορούν το λεγόμενο “κιουσπέτι” ή “κισπέτι”, ένα παντελόνι μέχρι τα γόνατα, φτιαγμένο από κατεργασμένο δέρμα κατσικιού, ενώ αλείφουν όλο τους το σώμα με λάδι. Η είσοδος των αθλητών στο “αλώνι” (αγωνιστικό χώρο) γίνεται με εντυπωσιακό τρόπο, με χτυπήματα των χεριών στα γόνατα και άλλα “τσαλίμια”. Καθ’ όλη τη διάρκεια των αγώνων ακούγεται ο ήχος του ζουρνά και του νταουλίου, που δεν θα σταματήσει παρά μόνο τη στιγμή της ανάδειξης του μεγάλου νικητή.